

littera turca

Journal of Turkish Language and Literature

e-ISSN: 2149-892X

<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/littera>

[Cilt/Volume: 11, Sayı/Issue: 2, Bahar/Spring 2025]

OĞUZ ATAY'IN GÜVENİLMEZ DÖNGÜSÜ: “NE EVET NE HAYIR”

(*Oğuz Atay's Unreliable Loop: “Neither Yes Nor No”*)

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 10.02.2025

Kabul Tarihi / Date Accepted: 10.04.2025

Yayın Tarihi / Date Published: 30.04.2024

DOI Numarası / DOI Number: 10.20322/littera.1636755

Bahar DERVİŞCEMALOĞLU

Doç. Dr.

Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

orcid.org/0000-0003-1313-991X

bahardervis@yahoo.com

Makale Bilgisi

Değerlendirme: Bu çalışma çift taraflı kör hakemlik sistemi uygulanarak değerlendirilmiştir.

Etik Beyan: Çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.

Etik Kurul Belgesi: Makale için “Etik Kurul Belgesi” gerekmemektedir.

Benzerlik Taraması: “Benzerlik Raporu” iThenticate sistemi üzerinden alınarak tarama yapılmıştır.

Telif Hakkı: Çalışmanın hazırlanma sürecinde yazar/yazarlar tarafından “Telif Hakkı Formu” imzalanarak sunulmuştur. Yazar/yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler.

Atıf Bilgisi:

Dervişcemaloğlu, B. (2025). Oğuz Atay'ın Güvenilmez Döngüsü: “Ne Evet Ne Hayır”. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 11(2), ss. 188-201. 10.20322/littera.1636755

Sorumlu Yazar:

Bahar DERVİŞCEMALOĞLU, bahardervis@yahoo.com

Özet

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının önemli yazarlarından biri olan Oğuz Atay (1934-1977), modernist romanın öncülüğünü yapmış, postmodern kurmacanın ilk örneklerini sunmuş ve gerek teknik gerek tematik açıdan getirdiği yeniliklerle 1980 sonrası Türk edebiyatına yön vermiştir. Daha ziyade romanlarıyla ön plana çıkmış olmakla birlikte, Atay'ın hikâye türünde de başarılı örnekler verdiği görülmektedir. 1975 yılında yayımlanan ve yazarın tek hikâye kitabı olan *Korkuyu Beklerken*, sekiz adet hikâyeden oluşmaktadır. Bu çalışmada incelenecek olan "Ne Evet Ne Hayır" adlı hikâye, kitaptaki mektup üzerine inşa edilen üç hikâyeden biridir. Biçimsel olarak hikâye içinde hikâye ya da mektup içinde mektup şeklinde adlandırabileceğimiz çift katmanlı bir görünüm arz etmektedir. Dolayısıyla çerçeve metnin anlatıcısı ve çerçevelenen metnin anlatıcısı şeklinde iki anlatıcı söz konusudur. Hikâyenin esasını oluşturan mektup, çerçeve metnin anlatıcısının giriş ve sonuç kısımlarında yaptığı açıklamalarla çerçevelenmiştir. Mektubun anlaşılmasına zemin oluşturan ve okuyucuyu yönlendiren bu açıklamalar sadece giriş ve sonuç kısımlarında değil, mektubun içerisinde de parantez içi açıklamalar ve müdahalelerle devam etmektedir. Genel olarak bakıldığında hikâye farklı açılardan değerlendirmelere ve çıkarımlara imkân tanımaktadır ancak hikâyedeki en belirgin unsurun "güvenilmez anlatma" olduğu dikkat çekmektedir. Bu çalışmada öncelikle "Ne Evet Ne Hayır" hikâyesi hakkında genel bilgilere ve değerlendirmelere yer verilecek, daha sonra da hikâyenin şimdiye kadar üzerinde pek durulmamış olan "güvenilmez anlatma" açısından tahlili yapılacaktır.

Anahtar Sözcükler: *Ne Evet Ne Hayır*, güvenilmez anlatma, güvenilmez anlatıcı.

Abstract

Oğuz Atay (1934–1977), one of the most significant writers of Turkish literature in the Republican period, pioneered the modernist novel and introduced early examples of postmodern fiction. His innovations, both technical and thematic, profoundly influenced Turkish literature after 1980. Although Atay is primarily known for his novels, he also produced notable works in the short story genre. *Korkuyu Beklerken* (Waiting for Fear), published in 1975 and his only short story collection, consists of eight stories. The story "Ne Evet Ne Hayır" (Neither Yes Nor No), which will be examined in this study, is one of the three stories in the book structured around letters. Formally, the story presents a dual-layered structure, which can be described as a story within a story or a letter within a letter. As a result, there are two narrators: the narrator of the frame text and the narrator of the framed text. The letter, which forms the core of the story, is framed by the explanations provided by the frame text's narrator in the introduction and conclusion sections. These explanations, which help the reader understand the letter and guide their interpretation, are not limited to the introduction and conclusion but also appear within the letter itself through parenthetical remarks and interventions. When examined as a whole, the story allows for multiple interpretations and inferences from various perspectives. However, the most striking element in the story is its use of "unreliable narration." In this study, general information and evaluations about "Ne Evet Ne Hayır" (Neither Yes Nor No) will first be provided, followed by an analysis of the story focusing on the concept of "unreliable narration," which has not been extensively emphasized in previous discussions.

Key Words: *Ne Evet Ne Hayır*, unreliable narration, unreliable narrator.

GİRİŞ

Oğuz Atay (1934-1977) gerek teknik gerek içerik bakımından Türk edebiyatına yeni bir soluk getirmiş, modernist romanın öncülüğünü yapmış, postmodern kurmacanın ilk örneklerini sunmuş ve 1980 sonrası Türk edebiyatına yön vermiş bir yazardır. Ecevit'in (2002, s. 127) tabiriyle "ilklerin yazarı" olan Atay, daha ziyade romanlarıyla ön plana çıkmış bir isim olmakla birlikte hikâye türünde de başarılı örnekler vermiştir. 1975 yılında yayımlanan ve yazarın tek hikâye kitabı olan *Korkuyu Beklerken*, Tosun'un (2021, s. 12) belirttiği gibi "yabancılaşma, umutsuzluk, uyumsuzluk, bunaltı" ve "susturulmuş, bastırılmış duyguların dış dünyanın gerçekliği ile aynı yerde çakışmamasından kaynaklanan 'hastalıklı hâller'" şeklinde özetlenebilecek temaları işlemektedir. Toplamda sekiz adet hikâyeden oluşan kitapta Atay'ın önceki eserlerindeki yapı ve temaları sürdürdüğü görülürken birtakım farklılıklar ya da değişimler de göze çarpar. Ecevit'e (2023, 499,s. 500) göre kitaptaki ilk üç hikâye Atay'ın Kafka etkisinde kaldığı, modernist edebiyatın yalnızlık, iletişimsizlik ve yabancılaşma temalarına odaklanan birinci dönemini, diğer hikâyeler ise ağırlıklı olarak Çehov'un etkisinde kaldığı, Türk kültürüne ve Türk insanına odaklanan, toplumsal sorumluluk duygusunun öne çıktığı ikinci dönemini yansıtmaktadır. Bu çalışmada incelenen "Ne Evet Ne Hayır" adlı hikâye, Ecevit'in değerlendirmesine göre yazarın ikinci dönemini temsil etmektedir. Kitapta mektup üzerine inşa edilen üç hikâyeden biri olan "Ne Evet Ne Hayır", muhtemelen hikâyelerinde mektup tekniğine sıkça başvuran Çehov'dan etkiler içermektedir. Nitekim Füsün Akatlı, *Korkuyu Beklerken* kitabı bağlamında Oğuz Atay için "Türk öyküsüne Çehov'u sokmuştur" değerlendirmesini yaparak söz konusu kitaptaki "Bir Mektup" hikâyesinin Çehov'un "Memurun Ölümü" adlı hikâyesine benzerliğine dikkat çekmiş, Atay'ın "Türk öyküsünde yeni ve özgün bir Çehov kanalını" temsil ettiğini vurgulamıştır (Akatlı, 2009, s. 45). Üzerinde yeteri kadar durulmamış olan "Ne Evet Ne Hayır" hikâyesinin insanı bir taraftan gülümseten öbür taraftan hüznü sevk eden yönüyle Atay'ın severek okuduğu ve ilham aldığı Çehov hikâyelerini anımsattığı aşîkârdır. Bu çalışmada öncelikle söz konusu hikâyeye ilgili mevcut tespitlere ve yaptığımız ilave değerlendirmelere yer verilecek, daha sonra hikâyenin şimdiye kadar üzerinde pek durulmamış olan "güvenilmez anlatma" açısından tahlili yapılacaktır.

1. "Ne Evet Ne Hayır" Hakkında

Oğuz Atay'ın "Ne Evet Ne Hayır" adlı hikâyesi, birinci şahıs anlatıcının kendisiyle ilgili verdiği bilgilerle başlamaktadır. Dört yıl önce liseyi bitirdiğini öğrendiğimiz anlatıcı, sigorta memurluğu, havagazı tahsildarlığı, ilaç satıcılığı, reklamcılık gibi işlerde çalışmıştır. Söz konusu işlerde tutunamayan anlatıcı, hâlihazırda yapmakta olduğu gazetecilik mesleğinde de bekleneni veremeyince gazetenin "gönül postası" köşesinde görevlendirilmiştir. Doktor Akın Korkmaz rumuzuyla insanların dertlerini anlattıkları mektuplara cevap yazarak çareler bulması beklenen anlatıcı, gazetede meslektaşları tarafından "manyak" olarak nitelendirilmekte, alay konusu edilmektedir. Bir gün gazeteye ilginç bir mektup gelir ve anlatıcı, bu mektubu gazetede arkadaşlarına okumaya başlar. Mektubu sonuna kadar dinlemeye tahammül edemeyen arkadaşları, mektubu anlatıcının yazdığını

düşünerek ona tekrar “manyak” yakıştırmaları yaparlar. Anlatıcıya göre bu mektubu yazan kişi “akıl ve ruh düzensizliği” içinde biridir. Mektubu yazan M.C. rumuzlu kişiye sevgi ya da acıma duymadığını belirten anlatıcı, gazetede bir arkadaşının “bu adam sana benziyor” demesi üzerine sinirlenir ve üzerine yürür. Bazı arkadaşları mektubu ilginç bulunca onu olduğu gibi yayımlamaya karar verir ancak kendini tutamayıp bazı yerlerde parantez içinde kendi görüşlerini belirtir, bazı kelimelerin yazılışını düzeltir ve mektupta hiç kullanılmayan noktalama işaretlerini ekler. Hikâyenin bundan sonraki kısmı M.C.’nin mektubundan oluşmaktadır. “Sayın Doktor Beyefendi” hitabıyla başlayan mektup, bozuk bir Türkçe ve tutarsızlıklarla dolu bir anlatımla M.C.’nin net bir cevap alamadığı gönül macerasını içermektedir. Sevdiği kızdan “evet ya da hayır” şeklinde bir cevap alamadığı için huzursuz olan M.C. bunu bir saplantılı hâline getirmiş, sevdiğinden net bir cevap alabilmek için her fırsatta ya da her karşılaşmada şansını tekrar denemiş, bu süreçte zaman zaman intihar teşebbüsleriyle kendine zarar vermeye çalışmış, suç işleyerek hapse düşmüş, kısacası her açıdan hırpalanmıştır. Halihazırda hapiste bulunan M.C.’nin Doktor Akın Korkmaz’dan beklentisi, mektupta yazdıklarından hareketle sevdiği kızın kendisini sevip sevmediği hakkında fikirlerini söylemesi ve bu konularda kendisine yol göstermesidir. Mektup bittikten sonra anlatıcı tekrar devreye girerek gazetede arkadaşlarının mektubun bu hâliyle yayımlanmasına onay vermediklerini ve mektuba istediği gibi cevap vermesine engel olduklarını belirtir. Mektubu yayımlama imkânı verenlere teşekkür ederek ve mektubu hemen hemen hiç değiştirmedini vurgulayarak anlatısını tamamlar.

“Ne Evet Ne Hayır” hikâyesi, Oğuz Atay’ın hayatından birtakım izler taşımaktadır. Atay, *Pazar Postası* isimli haftalık derginin 1959 yılından itibaren İstanbul’da çıkmaya başlayan sayılarına hem redaktör hem de yazar olarak önemli katkılar sağlamıştır (Seyppel, 1989, s. 28; Ecevit, 2023, s. 106). Dergide imzasız yayımlanmış olan haber, ekonomi, politika ve sanat yazılarının büyük bir çoğunluğunun gazeteciliği seven Oğuz Atay’ın elinden çıktığını belirten Ecevit (2023, s. 107), *Tutanamayanlar* romanında Selim Işık’ın “O sırada bir dergi çıkarıyorduk. Derginin bütün ağır işlerini ben yüklenmişim. (...) Onlar sadece yazıyorlardı: ben matbaalarda sabahlara kadar müretteplerle boğuşuyor, dizgi yanlışlarını düzeltiyordum. Bu arada boş kalan sayfalar için yazılar hazırlıyordum bir kenarda. (...) Bu işi beceremiyorsun, mühendisliğine dön, diye amansızca saldırıyorlardı. Burhan beni koruyordu; çünkü onun yapması gereken teknik işleri de ben yürütüyordum gazetede. Yazması gereken yazılarını da çoğu zaman ben yazıyordum.” (Atay, 2023, s. 665-666) şeklinde anlattığı dergi öyküsünün, yazarın *Pazar Postası* tecrübeleriyle örtüştüğüne dikkat çekmiştir. “Ne Evet Ne Hayır” hikâyesindeki beceriksiz ithamına maruz kalan, düzeltme yapmaya hevesli gazeteci portresinin de benzer şekilde yazarın bu tecrübesinden mülhem olduğunu iddia etmek yanlış olmaz. Ayrıca Atay’ın psikolojiye (özellikle de Jung’un psikolojisine) olan ilgi ve merakının yine bu hikâyesine yansıyan bir husus olduğunu belirtmek gerekir (Seyppel, 1989, s. 28).

Değişik açılardan yorumlanmaya müsait olan “Ne Evet Ne Hayır” hikâyesiyle ilgili olarak çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır. Ecevit’e (2023, s. 501) göre hikâye “mektup sahibi M.C.’nin ahlak

anlayışı, kadın erkek ilişkisindeki saplantıları ve 'delikanlılık kültürü'ne özgü söylemiyle, bu coğrafyanın insan topografyasından çarpıcı bir kesit" sunmakta ve bu bağlamda içinde yer aldığı *Korkuyu Beklerken* kitabındaki en güçlü yerel özellik taşıyan hikâyelerden biri olarak öne çıkmaktadır. Ayvaz'a (2009, s. 52) göre Oğuz Atay bu hikâyesinde "bir tür terapi sürecini, yabancılık, farklılık ve mesafe duygusunun çaba gösterilerek ortadan kaldırılışını, başkasının derdini ve dilini anlamaya başlamanın nasıl bir şey olduğunu" anlatmıştır. Ayvaz'ın kastettiği şey, F.G.'nin M.C.'ye ilk başta alaycı bir şekilde yaklaşarak onu anlamaktan uzak bir tavır sergilemesi, ancak daha sonra onu bu hâliyle kabul edip anlamaya çalışması, hatta onunla "M.C.'nin dilinde dertleşmesi"dir (Ayvaz, 2009, s. 52). Bu yorumdan hareketle hikâyede F.G.'nin ilk başlarda üstün bir pozisyondayken zamanla tam tersi şekilde küçümsediği M.C.'ye uyumlandığı ya da ona benzediği çıkarımı yapılabilir.

"Ne Evet Ne Hayır" hikâyesinin tıpkı Atay'ın diğer eserlerinde görüldüğü gibi bir aydın eleştirisi, kültür ikilemi ya da çatışması ve toplumsal eleştiri içerdiği öne sürülebilir. Hikâyenin odak noktasını oluşturan M.C. ve yazdığı mektup, birtakım kültürel ve sosyolojik değerlendirmelere imkân tanımaktadır. Erkin Canpolat'ın 2003 yılında *Varlık* dergisinde M.C. karakteriyle ilgili sarf ettiği şu sözler dikkate değerdir: "25 yıl öncesinden getirip bugünün Türkiye'sine rahatlıkla oturabileceğimiz bir karakter çiziyor yazarımız. Bu karakter (M.C.), o dönemde pek belirginleşmemiş bir 'arabesk kültür' ürünü." (akt. Ecevit, 2023, s. 391). Benzer şekilde M.C.'yi "arabesk kültür ürünü" olarak değerlendirebileceğimizi belirten Şahin'e (2021: 189-193) göre eleştiren aydın tipini temsil eden Akın Korkmaz'ın M.C.'yi parantezlerle düzeltmeye ve anlamaya çalışması, bir yandan Oğuz Atay'ın dili kurma ve bozma yani dille oynayabilme maharetini öbür yandan dil hassasiyetinin ne kadar güçlü olduğunu gösterir. Ancak Oğuz Atay'ın dil hassasiyetinin yanı sıra dile daha doğrusu harf inkılabına yönelik ironik bakışı da önemlidir. "Ne Evet Ne Hayır" hikâyesindeki manik durum, dil yetersizliğinin yol açtığı dil deformasyonu, *Tutunamayanlar*'da bahsedildiği gibi kendini "az gelişmiş cümleler"le (2023, s. 113) ifade etme hâli Atay'ın Cumhuriyet'le birlikte dilde yapılan yeniliklere, yeni harflere ve öz Türkçeye yönelik hicvedici bakışının bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Nitekim Apaydın (2007), Atay'ın *Tutunamayanlar* romanındaki mizah ve hiciv unsurlarını irdelediği çalışmasında "Türkiye'nin millet toplumu yaratmak için uygulamaya koyduğu projeler içinde eğitim sisteminde yapılan değişiklikler dışında diğer Türk kimliğini oluşturma uygulamaları da Oğuz Atay'ın hicvinden kendisini kurtaramamıştır. Bu bağlamda yazarın Dil Devrimine ve Türk Tarih Tezine de reddedici bir bakış açısının olduğu söylenmelidir. Oğuz Atay, Harf Devriminin toplumda yarattığı sorunları alfabe-elifba kelimeleri aracılığıyla duyurur. Romanın özellikle şarkılar ve açıklamalar kısmındaysa Dil Devrimi komik kılma öğelerinden yararlanarak sorunsallaştırmıştır." (2007, s. 52) şeklinde gayet yerinde bir tespitte bulunmuştur. Sonuç olarak eserlerinin geneline yayılmış, ayrıca *Ne Evet Ne Hayır* hikâyesinde de görülen dili deforme etme, ilkelleştirme, noktalama işaretlerini alaya alma ya da kullanmama, önsözlere başvurma, esas meseleyi çerçeve ifadelerle açıklama ihtiyacı duyma gibi hususlar, Atay'ın millet olarak önsözden öteye gidemediğimiz ve gidemeyeceğimiz, emekleme

aşamasında olduğumuz, “çocuk kalmış bir millet” ve “yarım yamalak” (Atay, 2023, s. 24) oluşumuz yönündeki düşüncelerinin tezahürü olarak görülebilir. *Tutunamayanlar* romanında “Bizdeki kitapların çoğu iri harflerle basılıyor Olric. Kültür seviyemizi gösteriyor bu iri harfler. Okumayı yeni öğrenen bir millet olduğumuz için iri harfleri tercih ediyoruz. Daha harfleri yeni söktüğümüz için, onları satırlar arasında kaybetmekten korkuyoruz.” (2023, s. 577) şeklinde ifade edilen durum, hikâyedeki M.C. karakterinin dili kullanma konusundaki acemiliğinin ve yetersizliğinin gerekçesi gibidir. Ecevit’in Atay’ın dile bakışıyla ilgili olarak “dil karamsarlığı” başlığı altında yaptığı değerlendirme de dikkate değerdir. Dilin geleneksel düzenin anlaşma aracı olduğuna ve toplumun diğer kurumlarında olduğu gibi yürürlükteki değer ölçütleri içinde kalıplaştığına dikkat çeken Ecevit’e (1989, s. 90) göre “Oğuz Atay’ın burjuva düzenini olağanlığı içinde onaylamayıp, ona eleştirel bir bilinçle tavır alan bireyleri için ise, dil de bu düzenin bir parçası olarak kuşkuyla yaklaşılması gereken bir olgudur.”. Dolayısıyla *Ne Evet Ne Hayır* hikâyesindeki dil deformasyonuna bu şekilde yaklaşmak da mümkündür.

Netice itibarıyla diğer eserleri ve hikâyeleriyle mukayese edildiğinde üzerinde yeteri kadar durulmadığı görülen “Ne Evet Ne Hayır” hikâyesi, Çehov hikâyelerini anımsatmakla birlikte Atay’ın hastalıklı karakterlerinden izler taşıyan, dil konusundaki hassasiyetini ya da takıntısını ve psikolojiye olan ilgisini parodik bir şekilde dışavuran, eserlerinin merkezinde yer alan “oyun”a başvuran, Atay’ın kendi hayatından izler taşıyan, birtakım toplumsal ve kültürel meselelere eleştirel yaklaşımıyla ideolojik tavır içeren, teknik ve tematik açıdan oldukça zengin bir hikâyedir aynı zamanda. Hikâyenin farklı açılardan değerlendirilmeye müsait olan yapısı, her değerlendirmede farklı çıkarımları beraberinde getirmektedir. Aşağıda hikâyenin şimdiye kadar üzerinde pek durulmamış olan “güvenilmez anlatma” açısından tahlili yapılacaktır.

2. “Ne Evet Ne Hayır”da Güvenilmez Anlatma

Oğuz Atay’ın “Ne Evet Ne Hayır”¹ adlı hikâyesi biçimsel olarak hikâye içinde hikâye ya da mektup içinde mektup şeklinde adlandırılabileceğimiz çift katmanlı bir görünüm arz etmektedir. Dolayısıyla çerçeve metnin anlatıcısı ve çerçevelenen metnin anlatıcısı şeklinde iki anlatıcı söz konusudur. Hikâyenin sonunda mektubunu, önsözünü ya da hikâyesini “Saygılarımla F.G.” şeklinde neticelendiren çerçeve metnin anlatıcısının kimi ya da kimleri muhatap aldığı yoruma açıktır. Çerçevelenen metnin yani mektubun anlatıcısı olan M.C.’nin hitap ettiği kişi ise Doktor Akın Korkmaz’dır. Yukarıda belirtildiği gibi Doktor Akın Korkmaz, F.G.’nin gazetesinin “Gönül Postası” köşesinde görevliyen kullandığı takma addır. Hikâyenin esasını oluşturan mektup, çerçeve anlatıcının yani F.G.’nin giriş ve sonuç kısımlarında yaptığı açıklamalarla çerçevelenmiştir. Söz konusu çerçeve, en az mektup kadar önemlidir çünkü bu tarz çerçeveleyici girişler, önsözler ve sonsözler, okuyucunun okuma tecrübesini şekillendirme ve çoğunlukla da okuyucuyu yönlendirme işlevi taşımaktadır (Edelstein, 2008, s. 40; Maloney, 2005, s. 41-42). Burada anlatıcı kendisiyle ilgili bilgiler verirken

¹ Bu kısımdan itibaren hikâyeden yapılacak alıntılarda *Korkuyu Beklerken* kitabının 2010 yılı baskısı esas alınacaktır ve sadece sayfa numaraları belirtilecektir.

aynı zamanda mektubun anlaşılmasına zemin oluşturmakta ve okuyucunun mektubu yorumlama biçimini şekillendirmeye yani bir anlamda okuyucuyu etkilemeye çalışmaktadır. Ayrıca söz konusu çerçeve anlatıcı, mektubun içerisinde parantez içi açıklamalar ve müdahalelerle varlığını belli etmekte ve sürdürmektedir. Çerçeveleyici kısımlarda anlatıcının kendini mektubun sahibinden ayırma çabası dikkat çekmektedir; ancak bu çaba, okuyucu üzerinde tam aksi bir tesir uyandırma potansiyeli taşımaktadır. Anlatıcı hem giriş kısmında mektubu takdim etmeden önce "Bu nedenle onu olduğu gibi yayımlamayı uygun buldum" (125) diyerek hem de mektubu takdim ettikten sonra "Mektubu hemen hiç değiştirmedim hususunda bana inanılmasını tekrar rica ederim" (140) vurgusunu yaparak anlatısını noktalarken aslında uyandırmak istediği güvenilirlik etkisinin tam tersi bir etki yaratmaktadır. Ayrıca yine mektupla ilgili müdahalelerini aktardığı giriş kısmında "Mektupta hiç noktalama işareti yoktu. Bir arkadaşım bu şekliyle yayımlanmasının daha güzel olduğunu söyledi. Şimdi bu çeşit edebiyat üstelik bir hüner sayılıyormuş. Ben bu düşüncüyü kabul etmedim." (125) açıklamasından sonra M.C.'nin mektubunu parantez içinde kendi düşüncelerini de ekleyerek aktarırken "Önceleri M.C.'nin hiç noktalama işareti kullanmadığını sanıyordum. Son okuyuşumda mektubun solmakta olan mürekkebine dikkatle baktığımda bu işaretleri fark ettim. Özür dilerim." (130) notunu düşmesi, yine çerçeve anlatıcının güvenilmezliğini ve mektubu bizzat kendisinin uydurduğu izlenimini yaratmaktadır.

Çerçeve anlatıcı, mektubun anlatıcısının (M.C.) güvenilmezliğini vurgularken kendi güvenilmezliğini saklamaya çalışsa da metindeki göstergeler bizi her iki anlatıcının da güvenilmez olduğu sonucuna götürmektedir. Bu bağlamda öncelikle M.C.'nin mektubuna baktığımızda dil kullanımında bazı sapmalar dikkat çekmektedir. M.C.'nin standart dil kullanımının dışına çıkan, dilbilgisel açıdan sistemle uyumlu olmayan, semantik belirsizlikler içeren söylemi, psikolojik ve bilişsel sorunlarından kaynaklanmaktadır. Tutarsızlıklarla ve yanlış kelime kullanımlarıyla, gereksiz yere uzatılmış cümlelerle ve arka arkaya dizilen abartılı sıfatlarla dolu olan, anlatımda yorumlamayı etkileyecek ve güçleştirecek düzeyde boşluklar ve kopukluklar içeren mektup, M.C.'nin akıl yürütme becerisindeki zaafiyetlerin ve istikrarsız, kesintili hayatının yansıması gibidir. Aynı şeyleri sürekli tekrar etmesi ise içine düştüğü çıkmazı ve obsesif mizacını dışavurmaktadır. Sorunun kaynağı ya da öznesi bizzat kendisi olmasına rağmen kendini mağdur ya da nesne pozisyonunda betimleyen M.C.'nin mektubunda anlatılmayan yani es geçilen kısımlar muhtemelen mağduriyeti kuvvetlendirmek için başvurulan bir stratejidir. Tabii bırakılan boşluklar, yani anlatılmayan kısımlar rahatsızlık uyandırmaması için nezaket kuralları gereği yapılmış birer eksilti olarak da değerlendirilebilir. Bununla birlikte M.C.'nin bir gazetenin "Gönül Postası" köşesine mektup yazmaktaki amacı, derdine çare bulunması, kendi tabiriyle "bu kızın gönlü var mı yok mu, seviyor mu sevmiyor mu" (139) konusunda yönlendirilme isteği olduğu için anlatımda odaklandığı noktaları bu niyete göre belirlemiş olabileceği öne sürülebilir.

Meseleye pragmatik (edimbilim) açısından bakıldığında ise M.C.'nin işbirliği ilkesine riayet etmediği, bunun da güvenilmezlik etkisini arttırdığı görülmektedir. Burada kastedilen, M.C.'nin birtakım

bildirişimsel normları ihmal ya da ihlal etmesi; daha net bir ifadeyle Grice'in karşılıklı konuşmaya dayalı maksimlerine yani kurallarına riayet etmediği için işbirliği ilkesini ihlal ederek güvenilmezlik izlenimine yol açmasıdır. Grice'ın (1991 [1967], 28) etkili bir bildirişim için uyulması gereken ilkeler olarak sıraladığı “nicelik”, “nitelik”, “bağıntı” ve “anlatım” sırasıyla “gerektiği kadar bilgi verme”, “doğru bilgi verme, dürüst olma, yanıltıcı olmama”, “konuyla ya da durumla alakalı şeyler söyleme, bağlamın dışına çıkıp alakasız konulara girmeme” ve “söyleyeceklerini açık ve anlaşılır bir şekilde ifade etme”yi gerektirmektedir. Habermas (1998, s. 22) da benzer şekilde konuşmanın geçerliliğine dair dört temel ilke öne sürmüş, söz eyleminin başarıya ulaşması, konuşmacının sözlerinin karşındaki kişi(ler) tarafından anlaşılabilmesi yani bildirişimin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi için bunlara riayet edilmesi gerektiğini savunmuştur. Bu ilkeler sırasıyla şunlardır: Konuşmacı, söyleyeceklerini anlaşılır bir şekilde ifade etmelidir; konuşmacı doğru ya da gerçek bir önerme iletme niyeti taşımalıdır; konuşmacı bu niyetini dürüst bir şekilde ifade etmelidir; konuşmacı, karşısındaki kişi ya da kişilerle uzlaşmaya varmalıdır, yani iki taraf da ortak bir zeminde buluşmalıdır (Habermas, 1998, s. 22-23). Bu ilkelerden hareketle M.C.'nin mektubundaki işbirliği ilkesi ihlalinin öncelikle “nicelik” ve “anlatım” ilkelerinin ihlalinden, bunlara ek olarak anlatımdaki tutarsızlıkların ve boşlukların yarattığı şüpheyile birlikte “nitelik” ilkesinin ihlalinden kaynaklandığı görülmektedir.

Ancak bu noktada mektubun anlatıcısı olan M.C.'nin işbirliği ilkesine riayet etmeme sebebinin ima, ironi, şaka ya da karşdakini aldatma amacı taşımadığını vurgulamak gerekir. Nünning'in (2015, s. 11) belirttiği gibi kurmaca eserlerde güvenilmez anlatmaya meyleden anlatıcılar iki tipolojiye indirgenebilir: Birinci güvenilmez anlatıcı profili, bilinçli olarak başkalarını aldatmak ve buradan bir çıkar elde etmek niyetiyle hareket eder; ikinci güvenilmez anlatıcı profili ise gerçekleri kavrama ferasetinden yoksun olma, aşırı duygusallık, saplantı, olan biteni yorumlama açısından yetersiz oluş gibi sebeplerle her ne kadar doğruyu anlatmak istese de başarılı olamaz ve gerçeği çarpıtarak anlatır. Buradan hareketle M.C.'nin ikinci güvenilmez anlatıcı profiline denk düştüğü söylenebilir. Kasıtlı bir aldatmadan ziyade feraset yoksunluğundan ve rasyonaliteden uzak saplantılı bir ruh hâlinde kaynaklanan güvenilmezlik etkisi, anlatıcının muhatap aldığı kişi(ler)den ziyade kendi kendini kandırdığı bir durumu gösterir. Hem kasıtlı bir aldatma niyeti taşımaması hem de çocuksu anlatımı, M.C.'nin okuyucuda antipati uyandırmasını engelleyen hususlar olarak değerlendirilebilir. Burada vurgulanması gereken bir diğer nokta, kurgusal eserlerdeki güvenilmezlik etkisinin gerçek anlatılardaki olumsuz tepkinin aksine okuyucunun hoşuna gidecek bir durum olarak görülebilesidir. Nitekim oyun oynamayı seven Oğuz Atay'ın kurmacayı daha cazip hâle getirmek için bu hikâyesinde güvenilmez anlatma stratejisine başvurduğu söylenebilir.

Kurmaca anlatıda güvenilmezlik, “anlatı”, “anlatma” ve “anlatıcı” şeklinde sıralayabileceğimiz üç temel unsurdan birine bağlı olarak ortaya çıkar. Burada “anlatma” faaliyeti süreci; “anlatı”, anlatma faaliyeti sonucunda ortaya çıkan ürünü, “anlatıcı” ise anlatma faaliyetini gerçekleştiren ve anlatıyı üreten varlığı ifade eder (Margolin, 2015, s. 35). Temelde birbirine bağlı olmakla birlikte bu üç unsur

arasında “anlatıcı”nın belirleyici olduğunu iddia etmek yanlış olmaz. Bu bağlamda mektubun anlatıcısı olan M.C. tipik bir güvenilmez anlatıcı örneğidir, bu güvenilmezlik, “anlatma” faaliyetine ve bu faaliyet neticesinde ortaya çıkan “anlatı”ya doğrudan yansımaktadır. Phelan’ın (2017, s. 234) ortaya attığı altı güvenilmezlik çeşidi olan “yanlış aktarma-eksik aktarma, yanlış yorumlama-eksik yorumlama, yanlış değerlendirme-eksik değerlendirme” açısından baktığımızda M.C.’nin ağırlıklı olarak eksik aktarma, yanlış yorumlama ve yanlış değerlendirmeden kaynaklanan bir güvenilmezlik etkisi yarattığı görülmektedir. M.C.’nin algılama ve zihinsel kapasite açısından makul olmaktan uzak olduğu, öyküsünü tutarlı ve eksiksiz anlatabilme becerisi ya da yeterliliği bağlamında ise oldukça zayıf olduğu dikkate alındığında Lanser’in (1981, s. 170) tabiriyle “mimetik otoritesi” oldukça tartışmalıdır. Okuyucunun tepkisi açısından bakıldığında ise M.C.’nin güvenilmezliğinin ve anlatımındaki yetersizliğinin dikkati olaydan ziyade söylem üzerine çektiği söylenebilir. M.C.’nin tecrübesini aktarma teşebbüsünün başarısız olmasının sebebi olarak gösterebileceğimiz kasıtsız ihlaller, bir çeşit “yabancılaştırma” etkisi de yaratmaktadır. Bu tarz durumlarda yazar genellikle ihlalin nedenini ima eder ve anlatıcının söylediğiyle bizim ondan söylemesini beklediğimiz şey arasındaki zıtlığa dikkat çeker (Pratt 1977: 182). M.C.’nin ihlallerinin yarattığı “absürdlük”, hem bilişsel hem de dilbilimsel açıdan onun dünyasını diğer insanlardan ayırır. Ancak M.C.’yi diğer insanlardan “yabancılaştıran” yönünün, tecrübesini otantik bir şekilde temsil etmesine imkân sağladığı aşikârdır.

Çerçeve metnin anlatıcısı olan F.G.’ye gelince, güvenilirlik açısından en az M.C. kadar tartışmalı olduğu görülmektedir. Her ne kadar kurmaca anlatıda güvenilirliği sağlama yollarından biri olarak kendisine gelen mektubu takdim etmeden önce ve takdim ettikten sonra çeşitli açıklamalar yapsa da, okuyucunun zihninde soru işaretleri uyandırmaktadır. Hazırlayıcı ve yönlendirici işlevleri olan bu tarz çerçeve metinler ya da eklentiler, aynı zamanda retorik bir strateji olarak değerlendirilebilir. Çerçeve metnin anlatıcısı, kendi metnine M.C.’nin mektubunu iliştiyerek onu kendi nesnesi hâline dönüştürmüştür; nitekim bu tarz iliştilenmiş anlatılarda özne-nesne ilişkisi ve hiyerarşisi ön plandadır (Neumann & Nünning, 2008, s. 28-29). Ayrıca sadece iliştiirmekle kalmamış, iliştilen metnin yani mektubun içerisinde de parantez içi müdahalelerle varlığını ve otoritesini sürdürmüş, bir anlamda çerçevelenen metin ile diyalog içerisine girmiştir. Her iki metnin de birbirini tamamladığı ve uyum içerisinde olduğu dikkate alındığında çerçeve metnin anlatıcısının kendi psikolojisini mektubun anlatıcısı olan M.C.’ye yükleyerek onunla yakınlık kurduğu iddia edilebilir. Bununla birlikte sürekli akıllı olduğunu savunan ve kanıtlamaya çalışan F.G.’nin aslında bunu yaparken tam tersi bir izlenim yarattığı gözlemlenmektedir. Yani hikâyedeki akıllılık savunmasının akıllı olmadığını ispatlamaya evrildiği ve aslında meseleye alaycı bir tavırla yaklaşıldığı, durumun bir anlamda parodiye dönüştürüldüğü söylenebilir.

F.G.’nin güvenilmezliğinin tıpkı M.C.’de olduğu gibi işbirliği ilkesi ihlalinden kaynaklandığı görülmektedir. Her ne kadar çıkış kaynağı gündelik dil olsa da Grice’ın işbirliği ilkesi ve karşılıklı konuşmaya dayalı imaları sadece gündelik (doğal) konuşmalara ve anlatılara değil edebiyata da

uygulanabilmektedir. Bu bağlamda doğal anlatılar ile edebî anlatılar benzer olmakla birlikte edebiyat eserlerinin bazı noktalarda sapmalar içerdiği görülmektedir. Pratt'in (1977, s. 131) belirttiği gibi doğal anlatı ve edebiyat gibi birçok tür, Grice'ın kastettiği anlamda maksimum düzeyde etkili bir bilgi alışverişini amaçlamaz; hatta edebiyat, işbirliği ilkesinin maksimlerini (kurallarını) genellikle altüst eder. Okuyucu, bir metni okurken ve yorumlarken anlatıcının işbirliği ilkesini gözetip gözetmediğine bakar, yapacağı çıkarımları da buna göre belirler. Gündelik konuşmalarda bazen farkına varmadan, bazen de kasıtlı olarak işbirliği ilkelerinin ihlal edildiği görülür. Pratt'e (1977, s. 163) göre edebî söz durumunda kullanılan tek kasıtlı ihlal "flouting" olarak adlandırılan ve "kuralı çiğneme, kasıtlı olarak görmezden gelme" şeklinde izah edilen ihlaldir. *Ne Evet Ne Hayır* hikâyesindeki çerçeve anlatıcının güven telkin etmeyen tavrının ve anlatımının dikkatsizlik, bilgisizlik ya da yeteneksizlikten ziyade kurallarla dalga geçme, kuralları alaya alma, ciddiye almama niyetinden kaynaklandığı söylenebilir. Takdim ettiği mektubu ısrarla reddetmesine rağmen kendisinin yazmış olduğu izlenimini bırakan anlatıcı, temelde okuyucuya sıradışı ve eğlenceli bir okuma tecrübesi yaşatmak için işbirliği ilkesi ihlalleri üzerine inşa edilmiş bir metin ortaya koymuştur. Söz konusu ihlallerin kurmacayı daha cazip, okunmaya değer ve okuyucuyu gülümseten bir forma dönüştürdüğü açıktır.

Netice itibarıyla bu hikâyenin anlatıcısı, "anlatmaya değer" bir nitelik taşıdığı için kendisine gönderilen mektubu yayımlamak, bu vesileyle muhatap olarak konumlandığı okuyucu kitlesini kendisiyle birlikte söz konusu metni değerlendirmeye, eleştirmeye, tepki verip metin karşısında bir pozisyon almaya davet etmektedir. Yani burada sadece mektubun takdimi söz konusu değildir, aynı zamanda alışılmışın dışında ve dolayısıyla anlatmaya değer olan bir durumun teşhir edilmesi ve bu anlaşılmaz duruma ya da sorunsala okuyucuların da dâhil edilmesi söz konusudur. Ancak çerçeve anlatıcı, M.C. ile ilgili bilgi verip "mania"dan muzdarip olduğuna gönderme yaparak okuyucuyu yönlendirirken kendisiyle ilgili de ipuçları sunmaktadır. Anlatı ilerledikçe güvenilmezlik hissinin ya da etkisinin arttığı, hem kendisiyle hem de çevresindekilerle oyun oynayan güvenilmez bir çerçeve anlatıcı profiliyle karşılaşıldığı görülmektedir. Hatta çerçeve metnin içine iliştiği mektubu bizzat kendisinin yazdığı izlenimi oluşmaktadır. Nitekim yukarıda belirtildiği gibi çerçeve anlatıcının girişte ve son kısımda yazdıkları, mektubun uydurulmuş olduğu imasını içermektedir. Belki Oğuz Atay tıpkı *Tutunamayanlar* romanındaki Turgut Özen karakterinin zihninde yarattığı Olric gibi, bu hikâyede de çerçeve anlatıcıya ikinci bir "ben" yaratmıştır. Kendisiyle, kendi zihniyle diyalog hâlinde olan karakterlerin Atay'ın eserlerinde önemli bir yer tuttuğu dikkate alındığında bu yorum gayet makul bir çerçeveye oturur. Dış dünya ile temas kurmak istemeyen, kursa da anlaşılmayan karakterler kendi içlerine dönüp, kendi arkadaşlarını kendi hayallerinde yine kendileri yaratır. *Tutunamayanlar* romanında Turgut Özen'in "Kendime yeni bir önsöz yaratmak istiyorum. Beni kendime anlatacak bir dil." (2023, s. 495) şeklindeki hezeyanın "Ne Evet Ne Hayır" hikâyesinde F.G.'nin önsöz ve sonsöz yazma ihtiyacıyla, kendini bir türlü ifade edememe hâliyle, dilin dertleri anlatmakta yetersiz kalışıyla, dili kullanma konusundaki acemilik ya da yetersizlikle örtüştüğü görülmektedir. Oğuz Atay'ın

eserlerinde gördüğümüz kendine dönük ve kendilerinden uzaklaşmak istedikçe yine kendi içlerine düşen karakterler, bu hikâyede güvenilmezlik döngüsüyle karşımıza çıkmıştır. Güvenilmez çerçeve anlatıcı F.G. belki de mektup anlatıcısı M.C.'yi kendisi ya da ikinci beni olduğu için sempatik göstermeye çalışmıştır. M.C.'yi bize manipülatif bir tavırla kendi bakış açısından sunan F.G., yarattığı karakteri parantez içi müdahale ve açıklamalarla yine kendisi yok etmiştir.

Kısacası Oğuz Atay bu hikâyesinde hem birtakım toplumsal ve kültürel eleştiriler yapmış hem de kurmacayı daha cazip kılması açısından oyun oynamıştır. Orhan (2024, s. 125), Oğuz Atay'ın Türk halkının durumunu tarif etmek için "çocukça" ya da "çocuk kalmış" gibi ifadeleri sıkça kullanmasına ve ülkeyi bir "oyun alanı" olarak tanımlamasına atıf yaparak "oyun" kelimesinin Türk halkının geri kalmışlığına, dolayısıyla olgunlaşmamışlık hâline işaret ettiğini belirtmiş; buna ek olarak Atay'ın romanlarındaki aydın kesimi temsil eden bazı karakterlerin halkla bağ kuramadıkları için kendilerine oyunlar yarattıklarını, ancak bu oyunlarla hayata tutunabildiklerini ifade etmiştir. Bu durumda birbiriyle iletişim kuramayan toplum kesimlerinin kendi oyunlarını kurguladığı bir tablo söz konusudur. "Ne Evet Ne Hayır" adlı hikâyeyi Atay'ın "oyun" takıntısına göre yorumlarsak, buradaki çerçeve anlatıcının da iş arkadaşları ya da çevresi tarafından anlaşılamadığı için kendi oyununu kurguladığını ve hayata geçirdiğini öne sürebiliriz. Bu kurgulamada realiteden kaçış, ötekiyle karşılaşmayı reddetme, kendi alanını oluşturma, başkalarına tabi olmama imaları da vardır. Akgül (2023), Oğuz Atay'ın karakterlerinin oyunları ile ilgili yaptığı değerlendirmede beş önemli unsur tespit etmiştir. *Ne Evet Ne Hayır* hikâyesi Akgül'ün (2023, s. 81) "soyut yaşam oyunları" olarak nitelendirdiği, yani karakterlerin "içinde bulundukları koşullara tepki niteliğinde ve iç dünyalarında 'kendilerini' yaşama olanağı sağlayan oyunlar"a benzemekle birlikte, buradaki anlatıcının iç dünyasında yarattığı ikinci beni çevresindeki insanlara da takdim ettiği görülmektedir. Burada hem kendiyle hem de çevresindekilerle alay eden ve oyun oynayan bir karakter söz konusudur. Oğuz Atay'ın hastalıklı karakterleri bağlamında değerlendirildiğinde ise "Ne Evet Ne Hayır" hikâyesinde F.G.'nin çevresinde onu anlayacak kimse olmadığı için kendine hayali bir mektup yazarı yarattığı, yarattığı hayali karakterin de kendi gibi hastalıklı olduğu söylenebilir. Orhan (2024, s. 214), Oğuz Atay'ın hastalıklı karakterleriyle ilgili şu tespiti yapmıştır: "Atay'ın karakterleri başkalarıyla, özellikle de sevdikleri kişilerle konuşurken terapide gibidir. Kendilerini anlatırlar, sınanmayı, yorumlanmayı ve hatta yatıştırılmayı beklerler". Bu hikâyede de benzer şekilde bir terapi havası olduğunu söylemek mümkündür.

SONUÇ

Oğuz Atay'ın tek hikâye kitabı olan *Korkuyu Beklerken*'de yer alan "Ne Evet Ne Hayır" başlıklı hikâye, çerçeve anlatı biçiminde kurgulanması ve güvenilmez anlatma üzerine inşa edilmesi bakımından oldukça çetrefilli bir hikâyedir. Hikâyenin giriş ve sonuç kısımlarında çerçevelenen metnin anlatıcısı olan F.G.'nin yorumlayıcı açıklamaları ya da notları, çerçevelenen anlatıyla (yani M.C.'nin mektubuyla) ilgili yorum ve bakış açısı içeren, dolayısıyla okuyucunun mektup ve mektubun anlatıcısıyla ilgili yorum, değerlendirme ve bakış açısını etkileyen bir işlev taşımaktadır. Genel olarak bakıldığında her iki anlatıcının da güvenilmez olduğu çıkarımına ulaşılan hikâyede Oğuz Atay'ın diğer eserlerinde yer alan karakterlerden ve temalardan izler olduğu görülmektedir. Her ne kadar güvenilmezlik genel anlamda olumsuz çağrışımlar içerse de, kurmaca söz konusu olduğunda oldukça cazip ve eğlenceli bir işlev kazanabilmektedir. Bu hikâyede her iki anlatıcının güvenilmezliği temelde "işbirliği ilkesi"nin ihlalden kaynaklanmakla birlikte ihlalin sebebi farklılık arz etmektedir. Çerçevelenen metnin yani mektubun anlatıcısının güvenilmezliği bilinçli bir aldatmadan ve kötü niyetten ziyade karakterin obsesif mizacından, akıl yürütme becerisindeki zaafiyetten, rasyonel düşünebilme yetisinden yoksun oluşundan, dolayısıyla feraset yoksunluğundan kaynaklanmaktadır. Çerçeve metnin anlatıcısının güvenilmezliği ise kurmaca eserlerdeki tek kasıtlı ihlal olan "kuralı çiğneme, kasıtlı olarak görmezden gelme"den (flouting) kaynaklanmaktadır. Ayrıca takdim ettiği mektubu ısrarla kendisinin yazmadığını vurgulaması ve mektuptaki söylemle kendi metnindeki söylemin benzerlikler içermesi, mektubun yazarının da F.G. olduğu izlenimini güçlendirmektedir. Sonuç olarak işbirliği ilkesi ihlalleri üzerine inşa edilmiş bir güvenilmez anlatma örneği olarak "Ne Evet Ne Hayır" hikâyesi, Oğuz Atay'ın hastalıklı ve kendine dönük karakterlerinden, oyun takıntısından, dille ve toplumla ilgili görüş ya da eleştirilerinden, gerçek hayattaki dergicilik macerasından izler taşıyan, teknik ve tematik açıdan çok katmanlı bir görünüm arz eden, farklı yorum ve değerlendirmelere imkân tanıyan son derece yaratıcı bir kurmacadır. Kendisinden uzaklaşmaya çalıştıkça kendisine daha çok yaklaşan bir döngüde salınıp duran Oğuz Atay karakterleri bu hikâyede güvenilmezlik döngüsünün içerisinde salınırken karşımıza çıkmıştır.

KAYNAKÇA

- Akatlı, F. (2009). Öykücü Oğuz Atay. H. İnci & E. Türker (Ed.), *Oğuz Atay İçin Bir Sempozyum* içinde (s. 43-48). İletişim Yayınları.
- Akgül, H. (2023). *Oğuz Atay'ın yaşam oyunu: Seyyar hikâye satıcısı*. Destek Yayınları.
- Apaydın, M. (2007). Oğuz Atay'ın Tutunamayanlar adlı romanında mizah ve hiciv öğeleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), ss. 45-68.
- Atay, O. (2010). Ne evet ne hayır. *Korkuyu Beklerken* içinde (s. 123-140). İletişim Yayınları.
- Atay, O. (2015). *Tehlikeli oyunlar*. İletişim Yayınları.
- Atay, O. (2023). *Günlük*. İletişim Yayınları.
- Atay, O. (2023). *Tutunamayanlar*. İletişim Yayınları.
- Ayvaz, E. (2009). Ne evet ne hayır: Başkasının derdi ve dili. H. İnci & E. Türker (Ed.), *Oğuz Atay İçin Bir Sempozyum* içinde (s. 49-54). İletişim Yayınları.
- Ecevit, Y. (1989). *Oğuz Atay'da aydın olgusu*. Ara Yayıncılık.
- Ecevit, Y. (2001). *Türk romanında postmodernist açılımlar*. İletişim Yayınları.
- Ecevit, Y. (2023). *Ben buradayım: Oğuz Atay'ın biyografik ve kurmaca dünyası*. Everest Yayınları.
- Edelstein, M. (2008). Before the beginning: Nabokov and the rhetoric of the preface. B. Richardson (Ed.), *Narrative Beginnings* içinde (s. 29-43). University of Nebraska Press.
- Grice, P. (1991 [1967]). Logic and conversation. *Studies in the Way of Words* içinde (s. 22-42). Harvard University Press.
- Habermas, J. (1998). What is universal pragmatics?. M. Cooke (Ed.), *On the Pragmatics of Communication* içinde (s. 21-103). MIT Press.
- Lanser, S. S. (1981). *The Narrative act: Point of view in prose fiction*. Princeton University Press.
- Maloney, E. J. (2005). *Footnotes in fiction: A rhetorical approach*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. The Ohio State University.
- Margolin, U. (2015). Theorising narrative (un)reliability: A tentative roadmap. V. Nünning (Ed.), *Unreliable Narration and Trustworthiness* içinde (s. 31-58). Walter de Gruyter.
- Neumann, B. & Nünning, A. (2008). *An introduction to the study of narrative fiction*. Klett Lernen und Wissen.
- Nünning, V. (2015). Conceptualising (un)reliable narration and (un)trustworthiness. V. Nünning (Ed.), *Unreliable Narration and Trustworthiness* içinde (s. 1-28). Walter de Gruyter.

- Orhan, S. (2024). *Sorularla Oğuz Atay*. Doğan Kitap.
- Phelan, J. (2017). *Somebody telling somebody else: A rhetorical poetics of narrative*. The Ohio State University Press.
- Pratt, M. L. (1977). *Toward a speech act theory of literary discourse*. Indiana University Press.
- Seyppel, T. (1989). *Oğuz Atay'ın dünyası*. (Tanıl Bora, Çev.). İletişim Yayınları.
- Şahin, B. (2021). Türkçenin (parantez içindeki) delisi. H. Tezgör (Yay. Haz.), *Korkuyu Beklerken Gelenler: Oğuz Atay Öyküleri Üzerine Yazılar* içinde (s. 187-196). İletişim Yayınları.
- Tosun, N. (2021). Yabancılaşma, aydın eleştirisi ve ironi: Oğuz Atay öyküleri. H. Tezgör (Yay. Haz.), *Korkuyu Beklerken Gelenler: Oğuz Atay Öyküleri Üzerine Yazılar* içinde (s. 9-24). İletişim Yayınları.